

МІНІСТЕРСТВО КУЛЬТУРИ ТА СТРАТЕГІЧНИХ КОМУНІКАЦІЙ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКА ДЕРЖАВНА АКАДЕМІЯ КУЛЬТУРИ

Факультет культурології та соціальних комунікацій
Кафедра цифрових комунікацій та інформаційних технологій

ФАКТЧЕКІНГ

Програма до курсу
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузь знань «Культура і мистецтво»
зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
ОПП «Управління цифровою інформацією»

Харків, 2025

УДК 316.77:070.16](073)
Ф16

Друкується за рішенням науково-методичної ради ХДАК
(протокол № 17 від 17.06.2025 р.)

Рекомендовано кафедрою цифрових комунікацій та
інформаційних технологій
(протокол № 20 від 08 травня 2025 р.)

Рецензенти:

Н. І. Крамаренко, директор комунальної установи «Міська публічна бібліотечна система міста Запоріжжя»

О. Ю. Мар'їна, доктор наук із соціальних комунікацій, професор, завідувач кафедри цифрових комунікацій та інформаційних технологій ХДАК

Укладач:

Н. С. Тюркеджи, кандидат наук із соціальних комунікацій, старший викладач кафедри цифрових комунікацій та інформаційних технологій ХДАК

Фактчекінг : програма до курсу для здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищ. освіти, галузь знань 02 «Культура і мистецтво», зі спец. 029 «Інформ., бібліот., архів. справа»,
Ф18 ОПП «Упр. цифровою інформ.» / М-во культури та стратег. комунікацій України, Харків. держ. акад. культури, Ф-т культурології та соц. комунікацій, Каф. цифрових комунікацій та інформ. технологій ; [уклад. Н. С. Тюркеджи]. — Харків : ХДАК, 2025. — 9 с.

Навчальна дисципліна «Фактчекінг» покликана надати здобувачам знання, навички та інструменти для перевірки достовірності інформації в умовах сучасного інформаційного простору. Курс спрямований на формування критичного мислення, вивчення методик фактчекінгу, етичних принципів інформаційної діяльності, а також застосування цифрових інструментів (зокрема OSINT) для виявлення фейків, маніпуляцій та дезінформації в медіа, соціальних мережах та онлайн-комунікації.

УДК 316.77:070.16](073)

1. Опис навчальної дисципліни / освітньої компоненти

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 4	Галузь знань 02 Культура та мистецтво (шифр і назва)	Курс за вибором (вибіркова)
	Спеціальність 029 Інформаційна, бібліотечна та архівна справа (шифр і назва)	
Індивідуальне науково-дослідне завдання – немає	Спеціалізація: (освітня програма) Управління цифровою інформацією	Рік підготовки: 4-й
Загальна кількість годин - 120		Семестр 8
		Лекції 20
Тижневих годин для денної форми навчання – 4 аудиторних – 40 самостійної роботи здобувача – 80	перший (бакалаврський) рівень вищої освіти	Практичні 10
		Семінарські 10
		Самостійна робота 80
		Вид контролю: залік

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:

денної форми навчання – 40/80

Мета та завдання навчальної дисципліни / освітньої компоненти

Мета курсу – сформувати у здобувачів фахові знання, вміння та навички з перевірки інформації, розпізнавання фейків, дезінформації та маніпуляцій, а також розвинути критичне мислення для ефективного орієнтування у сучасному медійному просторі.

Свої знання здобувачі повинні вільно висловлювати як у письмовій, так і в усній формі.

Очікувані результати навчання з курсу «Фактчекінг»:

- володіти знаннями про основи фактчекінгу, принципи перевірки інформації та механізми поширення дезінформації в сучасному медійному просторі;
- розрізняти факти, судження, фейки, дезінформацію, маніпуляції та пропаганду в інформаційному середовищі;
- застосовувати різні методи перевірки фактів, зокрема пошук першоджерел, аналіз контексту та використання цифрових інструментів для верифікації інформації;
- використовувати OSINT-інструменти (відкриті джерела розвідки) для перевірки зображень, відео та текстових матеріалів;

- критично оцінювати інформацію з різних медіа-ресурсів, визначати рівень її достовірності та потенційні маніпуляції;
- аналізувати та розробляти фактчекінгові звіти на основі перевірених даних;
- усвідомлювати етичні та правові аспекти фактчекінгу, зокрема питання інформаційної безпеки, авторського права та відповідальності за поширення недостовірної інформації;
- оцінювати роль бібліотек у підтримці інформаційної гігієни, медіаграмотності та боротьбі з дезінформацією;
- самостійно проводити фактчекінгові дослідження, презентувати результати перевірки інформації та формувати власну експертну думку щодо медійних кейсів.

2. Програма навчальної дисципліни / освітньої компоненти

РОЗДІЛ 1. Вступ до фактчекінгу та основи перевірки інформації

Тема 1. Вступ до фактчекінгу

Визначення фактчекінгу та його значення в сучасному інформаційному просторі. Історичний розвиток перевірки фактів: від традиційної журналістики до цифрових технологій. Чому фактчекінг є критично важливим у добу масової дезінформації. Основні завдання та принципи роботи фактчекерів. Роль технологій та штучного інтелекту у процесах перевірки фактів.

Тема 2. Фейки, дезінформація, маніпуляція

Основні типи неправдивої інформації: фейки, хибна інформація, дезінформація, пропаганда, конспірологічні теорії. Механізми та причини поширення маніпулятивного контенту. Вплив когнітивних упереджень на сприйняття інформації. Роль соціальних мереж та алгоритмів у розповсюдженні фейкових новин. Аналіз реальних кейсів інформаційних маніпуляцій.

Тема 3. Методи перевірки фактів

Принципи перевірки інформації: виявлення першоджерела, оцінка надійності, пошук альтернативних джерел. Техніки аналізу тексту: маркери неправдивої інформації, емоційно забарвлена лексика, маніпулятивні прийоми. Методи перевірки фото та відео: використання зворотного пошуку, аналіз метаданих, ідентифікація цифрових слідів. Практичні кейси перевірки інформації.

РОЗДІЛ 2. Інструменти та практика фактчекінгу

Тема 4. Інструменти для фактчекінгу

Огляд основних цифрових інструментів для перевірки фактів. Використання пошукових систем для верифікації інформації. Аналіз зображень. Інструменти перевірки відео. Використання відкритих баз даних, урядових реєстрів та статистичних ресурсів у процесі фактчекінгу.

Тема 5. Етика та юридичні аспекти фактчекінгу

Етичні принципи роботи фактчекерів: неупередженість, об'єктивність, відповідальність. Прозорість та коректність подачі спростованої інформації. Юридичні аспекти поширення неправдивої інформації: відповідальність за наклеп, маніпуляції. Регулювання дезінформації на рівні національного та міжнародного законодавства. Баланс між фактчекінгом та свободою слова: етичні дилеми та правові обмеження.

Тема 6. Фактчекінг у соціальних мережах

Особливості поширення фейків у Facebook, X (Twitter), Instagram, TikTok, Telegram. Алгоритми соцмереж і їхній вплив на інформаційне середовище. Як працюють боти та тролі: виявлення та методи боротьби з ними. Використання цифрових слідів для перевірки достовірності акаунтів. Роль соцмереж у фактчекінгу: функції перевірки фактів, робота незалежних фактчекінгових організацій у співпраці з платформами.

РОЗДІЛ 3. Фактчекінг, медіаграмотність та роль бібліотек

Тема 7. Медіаграмотність та критичне мислення

Значення медіаграмотності у сучасному суспільстві. Як працює інформаційний вплив і які когнітивні упередження цьому сприяють. Основи критичного мислення та їхнє застосування у перевірці інформації. Практичні методи аналізу медіатекстів. Використання фактчекінгу для підвищення рівня медіаграмотності.

Тема 8. Фактчекінг у міжнародному контексті

Світові організації, що займаються фактчекінгом: Poynter, IFCN, PolitiFact, StopFake. Міжнародні стандарти перевірки фактів. Як різні країни борються з дезінформацією: політики, закони, незалежні ініціативи. Приклади масштабних фейкових кампаній та їхній вплив на міжнародні події. Співпраця бібліотек, медіа та громадських організацій у сфері боротьби з дезінформацією.

Тема 9. Роль бібліотек у протидії дезінформації

Бібліотеки як центри інформаційної грамотності. Освітні ініціативи бібліотек у сфері медіаграмотності та критичного мислення. Фактчекінг у бібліотечній практиці: перевірка джерел, надання достовірної інформації користувачам. Використання бібліотечних баз даних для перевірки фактів. Проекти бібліотек із боротьби з дезінформацією: кейси та найкращі практики.

3. Структура навчальної дисципліни / освітньої компоненти

Назви розділів, тем	Кількість годин				
	усього	у тому числі			
		л	п	с	с.р.
1	2	3	4	5	6
РОЗДІЛ 1. ВСТУП ДО ФАКТЧЕКІНГУ ТА ОСНОВИ ПЕРЕВІРКИ ІНФОРМАЦІЇ					
Тема 1. Вступ до фактчекінгу	4	2			2
Тема 2. Фейки, дезінформація, маніпуляція	16	2		2	12
Тема 3. Методи перевірки фактів	18	4	2		12
РОЗДІЛ 2. ІНСТРУМЕНТИ ТА ПРАКТИКА ФАКТЧЕКІНГУ					
Тема 4. Інструменти для фактчекінгу	20	4	2	2	12
Тема 5. Етика та юридичні аспекти фактчекінгу	14	2	2		10
Тема 6. Фактчекінг у соціальних мережах	14	2		2	10
РОЗДІЛ 3. ФАКТЧЕКІНГ, МЕДІАГРАМОТНІСТЬ ТА РОЛЬ БІБЛІОТЕК					
Тема 7. Медіаграмотність та критичне мислення	10	2	2		6
Тема 8. Фактчекінг у міжнародному контексті	10	2		2	6
Тема 9. Роль бібліотек у протидії дезінформації	14		2	2	10
УСЬОГО ГОДИН	120	20	10	10	80

4. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Дезінформація у медіа	2
2	Критичний аналіз інформації	2
3	Межі між журналістикою, фактчекінгом та цензурою	2
4	Етичні дилеми у фактчекінгу	2
5	Роль бібліотек у протидії дезінформації	2
	Разом	10

5. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Аналіз та перевірка кейсів	2
2	OSINT-інструменти	2
3	Фактчекінг зображень та відео	2
4	Аналіз маніпулятивних заголовків	2
5	Використання бібліотечних баз даних для фактчекінгу	2
	Разом	10

6. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Аналіз наукових публікацій та статей про фактчекінг	2
2	Дослідження феномену дезінформації у сучасних медіа	12
3	Огляд методів перевірки фактів у різних джерелах	12
4	Знайомство з інструментами OSINT та їх практичне використання	12
5	Фактчекінг у візуальних медіа: методи перевірки зображень та відео	10
6	Критичне мислення та інформаційна гігієна	10
7	Фактчекінг та правові аспекти поширення інформації	6
8	Дослідження міжнародного досвіду у сфері фактчекінгу	6
9	Бібліотеки як центри медіаграмотності та фактчекінгу	10
	Разом	80

7. Методи навчання

Використовуються такі методи:

- пояснювально-ілюстративний (демонстрація ілюстрацій, візуальний супровід лекційних і семінарських занять через презентації, демонстрацію відеофрагментів, відеолекція);
- метод проблемного викладання (постановка проблемних питань на лекції або проблемних задач на семінарському занятті, проблемна лекція, кейси);
- частково-пошуковий (аналіз текстів першоджерел на семінарських і практичних заняттях, постановка завдань з пошуку візуального або фактичного матеріалу).

Для самостійної роботи використовується також дослідницький метод:

- підготовка повідомлення / доповіді (з презентацією/або без неї);
- пошук матеріалу в Інтернеті за тематикою навчальної дисципліни, підготовка матеріалів у формі постів для соціальних мереж.

8. Форми поточного та підсумкового контролю

Форми контролю

№ з/п	Вид контролю	Методи контролю
1.	Поточний	Практичні, семінарські заняття
2.	Періодичний	Доповіді, есе
3.	Самостійна робота	Реферати, звіти
4.	Підсумковий контроль	Залік

Засобами оцінювання та демонстрування результатів навчання є:

- залік;
- реферати, есе;
- виступи на семінарських заняттях;
- звіти про виконання практичних робіт;
- звіти про виконання самостійних робіт.

Поточний контроль здійснюється під час проведення семінарських занять, він має на меті перевірку рівня підготовки здобувача до виконання певної роботи. Оцінювання самостійної роботи й активності здобувача здійснюється за такими критеріями:

- 1) розуміння, ступінь засвоєння теорії та методології проблем, що розглядаються;
- 2) ступінь засвоєння фактичного матеріалу, який вивчається;
- 3) ознайомлення з базовою та додатковою рекомендованою літературою;
- 4) уміння поєднати теорію з практикою при розгляді кейсів, розв'язування завдань, винесених для самостійного опрацювання, і завдань, винесених на розгляд в аудиторії;
- 5) логіка, структура, стиль викладу матеріалу в письмових роботах і під час виступів в аудиторії, вміння обґрунтувати свою позицію, здійснювати узагальнення інформації та робити висновки;

6) здатність продемонструвати критичне мислення щодо підбору матеріалу для опрацювання.

Підсумковий контроль знань передбачений у формі заліку, проводиться з метою оцінювання результатів навчання після закінчення вивчення дисципліни.

Курс передбачає індивідуальну та групову роботу. Усі завдання, передбачені програмою, мають бути виконанні вчасно у встановлені терміни. Виступи та презентації мають бути авторськими та оригінальними.

Розподіл балів, які отримують здобувачі вищої освіти

Можлива кількість балів, набраних до підсумкової форми контролю:

Залік – від 60 до 100 балів.

Розділ 1				Розділ 2		Розділ 2			Тест	Сума
T.1	T.2	T.3	T.4	T. 5	T. 6	T. 7	T.8	T.9	20	100
3	11	10	10	10	7	10	7	12		

Розподіл балів за формами контролю:

- доповідь на семінарському занятті – 5 бали;
- звіт про практичну роботу – 5 бали;
- звіт про самостійну роботу – 2 бал;
- тестування (залік) – 20 балів.

– перезарахування – на підставі «Положення про порядок визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної та/або інформальної освіти у ХДАК» (https://ic.ac.kharkov.ua/public_inf/pologen/pologen/pologen_pvrn_23.pdf) здобувач має право отримати до 50% балів, якщо надасть документи (сертифікати, свідоцтва тощо), що підтверджують результати навчання, здобуті поза освітньою програмою за темами дисципліни.

Шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82-89	B	добре	
74-81	C		
64-73	D		
60-63	E	задовільно	не зараховано з можливістю повторного складання
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

9. Політика курсу

Під час навчання здобувачі зобов'язані дотримуватися наступних вимог, в тому числі академічної доброчесності (визначається Положенням про систему запобігання і виявлення фактів академічної недоброчесності в наукових роботах працівників і здобувачів вищої освіти Харківської державної академії культури

https://ic.ac.kharkov.ua/public_inf/pologen/pologen/pologen_svan_21.pdf):

- самостійно, без залучення інших осіб та інструментів штучного інтелекту виконувати отримані завдання для практичних та семінарських робіт, поточного та підсумкового контролю;
- дотримуватися норм законодавства про авторське право;
- брати активну участь у навчальному процесі;
- не запізнюватися на заняття, не пропускати заняття без поважних причин;
- самостійно і своєчасно вивчати матеріал пропущеного заняття;
- давати достовірну інформацію про результати власної навчальної діяльності.
- бути терпимим і доброзичливим до однокурсників та викладачів.

У разі виявлення ознак плагіату індивідуальна робота не зараховується.

Мова навчання – державна.

Відпрацювання пропущених занять. Якщо здобувач відсутній з поважної причини, він/вона презентує виконані завдання під час консультативного заняття.

10. Навчально-методичне забезпечення

Навчальні посібники, опорний конспект лекцій, методичні вказівки з дисципліни, ілюстративні та відеоматеріали, наукові статті для опрацювання.

11. Рекомендовані джерела

Основні

1. Гороховський О. М. Фактчек як тренд розслідувань: можливості та перспективи: практичний посібник / О. М. Гороховський. Дніпро: ЛІРА, 2017. 133 с.
2. Кольцов, М. Як розпізнати дипфейк: конспект вебінару. URL: <https://www.jta.com.ua/knowledge-base/instrumenty-dlia-perevirky-dipfeykiv-konspekt-vebinaru-mykhayla-koltsova/>
3. Посібник з верифікації. URL: https://verificationhandbook.com/downloads/verification.handbook_ua.pdf
4. Стоп фейк. Шукаймо фейки на фотографіях: вичерпна інструкція. URL: <https://www.stopfake.org/uk/shukayemo-fejki-na-fotografyah-vicherpna-instruktsiya/>
5. Фактчек. ІСТОРИЯ РОЗВИТКУ В УКРАЇНІ. URL: <https://voxukraine.org/longreads/voxcheck/factcheckhistory/index.html>
6. Fact-checking. URL: <https://www.longshot.ai/blog/fact-checking>

Допоміжні

7. 7 найкращих інструментів і методів виявлення Deepfake. URL: https://www.unite.ai/uk/найкращі-інструменти-та-методи-виявлення-глибоких-фейків/?utm_source=chatgpt.com
8. Глибинна перевірка фотографій: як сервіси Forensics і Forensically допомагають фактчекерам. URL: https://www.stopfake.org/uk/glibinna-perevirka-fotografij-yak-servisi-forensics-i-forensically-dopomagayut-faktchekeram/?utm_source=chatgpt.com
9. Медіаклони й дезінформація. Лайфхаки та інструменти для боротьби з фейками. URL: <https://mediamaker.me/mediaklony-j-dezinformacziya-lajfhaky-ta-instrumenty-dlya-borotby-z-fejkamy-5540/>
10. Disinformation: Current definitions and examples [Електронний ресурс] // DW Akademie. 2023. Режим доступу: <https://akademie.dw.com/en/disinformation-current-definitions-and-examples/a-67786912>
11. EUvsDisinfo – Європейська ініціатива з боротьби з дезінформацією. URL: <https://euvsdisinfo.eu/>

12. First Draft News – Платформа з дослідження дезінформації. URL: <https://firstdraftnews.org/>
13. Know your disinformation – and how to address it // Stanford News. 2022. URL: <https://news.stanford.edu/stories/2022/04/know-disinformation-address>
14. Poynter Institute – Центр журналістської етики та фактчекінгу. URL: <https://www.poynter.org/>
15. The role of media in producing and spreading disinformation campaigns // European Digital Media Observatory (EDMO). 2023. URL: <https://www.disinfo.eu/publications/the-role-of-media-in-producing-and-spreading-disinformation-campaigns/>

Інформаційні ресурси

16. Faktus : сайт. URL: <http://faktus.info/o-nas/>
17. FactCheck.org : сайт. URL: <http://factcheck.org>
18. Politifact.com : сайт. URL: <http://www.politifact.com>
19. Google News Initiative: сайт.
URL: <https://newsinitiative.withgoogle.com/resources/trainings/google-fact-check-tools/>
20. Snopes : сайт. URL: <https://www.snopes.com/>
21. StopFake.org : сайт. URL: <https://www.stopfake.org/uk/golovna/>
22. Sharpen Your Senses : сайт. URL: <https://innovation.dw.com/sharpen-your-senses/index.html>
23. Detect Fakes : сайт. URL: <https://detectfakes.kellogg.northwestern.edu/>
24. RevEye : сайт. URL: <https://chromewebstore.google.com/detail/reveye-reverse-image-sear/keaaclejehbbapnphnmpiklalfhelgf?hl=ru&pli=1>
25. TinEye : сайт. URL: <https://tineye.com/>
26. InVid : сайт. URL: <https://www.invid-project.eu/>

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

ФАКТЧЕКІНГ

Програма до курсу
для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузь знань «Культура і мистецтво»
зі спеціальності 029 «Інформаційна, бібліотечна та архівна справа»
ОПП «Управління цифровою інформацією»

Укладач:

Тюркеджи Наталя Станіславівна,
кандидат наук із соціальних комунікацій,
старший викладач кафедри цифрових комунікацій та інформаційних технологій ХДАК

Друкується в авторській редакції

План 2025

Підписано до друку 30 травня 2025 р. Формат 60x84/16
Гарнітура «Times». Папір для мн. ап. Друк ризограф.
Ум. друк. арк. 1. Обл.-вид. арк. 1. Тираж 100. Зам. №

ХДАК, 61057, м. Харків, Бурсацький узвіз, 4
Надруковано в лаб. множ. техніки ХДАК